

Peregryn Simon jako przedstawiciel „wędrowców” przybyłych na przełomie XVIII i XIX wieku do uprzemysławianej części Górnego Śląska

Antonina Żaba

Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków Oddział Opole

ORCID: 0000-0002-0096-4665

Wprowadzenie

W roku 1713 cesarz Karol VI Habsburg (1685–1740) w związku z brakiem męskiego potomka ogłosił sankcję pragmatyczną. Był to dokument dotyczący niepodzielności posiadłości Habsburgów oraz możliwości dziedziczenia władzy przez kobiety. Edykt cesarski miał zapewnić dziedziczenie krajów habsburskich córce Karola Marii Teresie (1717–1780). Po śmierci cesarza, w październiku 1740 roku, rozpoczęła się wojna o sukcesję po nim. Roszczący sobie prawa dziedziczne do Śląska król Prus Fryderyk II Hohenzollern (1712–1786) już 16 grudnia 1740 roku wkroczył na Śląsk i szybko go zajął. W 1742 roku Maria Teresa była zmuszona zawrzeć z Fryderykiem rozejm. Pokój wrocławski zakończył pierwszą wojnę śląską (1740–1742). Większość ziem śląskich i hrabstwo kłodzkie przyłączono do Prus. Wyjątek stanowiły Śląsk Opawski, Karniowski i Cieszyński, obszar nazywany później Śląskiem Austriackim. Po kolejnych wojnach śląskich – drugiej (1744–1745) i trzeciej (1756–1763) – zawarto pokój hubertusburski, podpisany w roku 1763¹.

■ 1 Granice ustanowione w 1763 r. przedstawia mapa: *Herzogtum Ober-Schlesien 1763 – Josephinische Landesaufnahme*. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Karten- und Plansammlung, Kartensammlung, sygn. B IX a, 175 (dostęp przez portal ArcanumMaps), dostęp: 10.05.2023.

Po zajęciu Śląska Fryderyk II, nazywany później Wielkim, rozpoczął akcję osadniczą, określaną kolonizacją fryderycjańską. Szczególnie ważnym strategicznie obszarem na Górnym Śląsku był prawy brzeg Odry. To tu znajdowały się wyjątkowo korzystne warunki dla rozwoju hutnictwa: pokłady rudy darniowej, woda (źródło energii) i lasy (źródło opału). Obszar ten był bardzo słabo zaludniony ze względu na niskiej jakości glebę. Można tu było wybierać jedynie między „piaskiem a bagnem”². Dlatego dla rozwijającego się przemysłu hutniczego konieczne było sprowadzenie dużej liczby kolonistów³, przede wszystkim z Niemiec, Czech, Moraw i Śląska Austriackiego. Tych, którzy przybyli z południa, bez względu na pochodzenie, nazywano często Czechami lub Austriakami. Część z nich to Niemcy, którzy wcześniej osiedlili się na tych terenach. Wielu osiedleńców z południa, zwłaszcza ci, którzy przybyli na Śląsk w pierwszej fazie kolonizacji⁴, to wychodźcy (czes. *exulanti*). Emigrowali oni do Prus ze względów religijnych.

Lata 1770–1772 to czas wielkiego głodu przede wszystkim w Czechach i na Śląsku Austriackim, ale również na Morawach i w dolnej Austrii⁵. Szaćuje się, że w wyniku wyjątkowo niekorzystnych warunków meteorologicznych, które doprowadziły do zniszczenia upraw, zmarło 10–15% ludności tych krain⁶. Sytuacja ta sprzyjała pruskiej akcji osiedleńczej na terenie Śląska.

Fryderyk II był zainteresowany rozwojem górnictwa kruszcowego na Śląsku ze względów militarnych i fiskalnych. Na Górnym Śląsku ważnym ośrodkiem górnictwa kruszcowego były Tarnowskie Góry. To stamtąd przywożono rudę do huty „Małapanew” (obecnie Ozimek), gdy zaczęło brakować rudy darniowej w okolicach zakładu. Jednak najgwałtowniejszy rozwój górnictwa – w tym węglowego – nastąpił po roku 1790, gdy odkryto znaczne pokłady węgla kamiennego w rejonie Zabrze i Rudy Śląskiej. Wielu osiedleńców przenosiło się z kolonii leśnych położonych w okolicach Opola

■ 2 J. Reischel, *Ländliche Siedlungen Friedrichs des Grossen in Schlesien*, „Ost-deutsche Bau-Zeitung-Breslau” z 5 stycznia 1933 r., Jg. 31, nr 1, S. 1–7.

3 Na temat liczby przybyłych od wielu lat toczono są zagorzałe spory. Krytykę stosowanej w literaturze niemieckojęzycznej metody badawczej przedstawił T. Ladenberger: *Kolonizacja fryderycjańska na Śląsku*, „Przegląd Zachodni” 1949, nr 5–6, s. 362–380, oraz T. Ładogórski [uwaga: zmiana nazwiska wcześniej Ladenberger, jw. – A.Ż.]: *Ocena statystyk śląskich w dobie absolutyzmu światłego (1741–1805)*, „Przegląd Zachodni” 1952, nr 1–2, s. 53–105.

4 O fazach kolonizacji fryderycjańskiej: J. Poppe, *Podewils in Oberschlesien: Zur Geschichte des Dorfes im Kreis Oppeln. 250 Jahre Friderizianische Kolonisation*, Norderstedt 2022, S. 22–29.

5 Z. Vašků, *Deštivé roky 1770–1772*, „Vesmir” 1996/8, s. 455.

6 J. Veselý, *Když Čechy svíral hladomor: Neúroda v 18. století si vyžádala statisíce životů*, „100+1 zahraniční zajímavost”, 27.09.2021, [a:] <https://www.stoplusjednicka.cz/kdyz-cechy-sviral-hladomor-neuroda-v-18-stoleti-si-vyzadala-statisice-zivotu>, dostęp: 10.02.2023.

do kolonii robotniczych utworzonych w pobliżu hut i kopalń Tarnowskich Gór (niem. *Tarnowitz*), Bytomia (niem. *Beuthen*), Królewskiej Huty (niem. *Königshütte*), Zabrza (niem. *Zabrze*) i Gliwic (niem. *Gleiwitz*).

W tych interesujących, ale też bardzo trudnych czasach i warunkach żył bohater niniejszego artykułu.

Losy Peregryna w okresie przedindustrialnym

Peregryn⁷ Simon urodził się we wsi Goworów w powiecie kłodzkim (niem. *Lauterbach/Grafschaft Glatz*⁸), o czym informują nas dokumenty: raport gminny kolonii fryderycjańskiej Miedziana w powiecie opolskim⁹ (niem. *Kupferberg/Kreis Oppeln*) z roku 1774, opis jubileuszu złotych godów Simonów¹⁰ z roku 1814 oraz akt zgonu Peregryna¹¹ z roku 1825.

Z informacji zawartych w opisie jubileuszu Simonów wynika, że Peregryn ożenił się z Anną Rosiną Helmrich z miejscowości Niedźwiedź, zlokalizowanej w powiecie ziebickim (niem. *Bärdorf/Kreis Münsterberg*), w roku 1764. Peregryn miał wówczas 27 lat¹², a Anna Rosina, urodzona

■ 7 Średniowieczna, łacińska forma imienia to *Pelegrinus*, później *Peregrinus*. W jęz. niem. *Pellegrin*, ale używano również form łacińskich. W artykule przyjęto polską formę imienia Peregryn, chyba że w cytowanym dokumencie imię zostało zapisane w innej. Znane historyczne postacie o imieniu Peregryn: dominikanin Peregryn z Opola (1260–ok. 1333), śląski kaznodzieja, którego łacińskie kazania cieszyły się popularnością w wielu krajach Europy; włoski serwita Peregryn Laziosi (1260–1345), święty Kościoła katolickiego, kanonizowany przez Benedykta XIII w 1726 r., czczony jako patron chorych, m.in. na nowotwory: *Peregrino Laziosi*, [@:] <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG173849>, dostęp: 10.02.2023.

8 Historyczne hrabstwo kłodzkie.

9 V. Gomolka, *Tarnau, Kreis Oppeln* (Fortsetzung), „Oppelner Heimatblatt” 1928/1929, Jg. 4, nr 1, [b.p.].

10 Archiwum Diecezjalne w Gliwicach [dalej: ADG], Parafia rzymskokatolicka pw. św. Andrzeja w Zabrze [dalej: PRAZ], Księga małżeństw 1799–1822, k. 299 i 300; na podstawie skanu w FamilySearch [dalej: FS], fot. 54. W akcie podano też imiona jubilatów: Peregrinus i Anna Rosina.

11 ADG, PRAZ, Księga zgonów 1824–1825, k. 17; FS, fot. 11. W akcie ograniczono się do podania informacji o tym, że „Peregrinus Simon” urodził się w hrabstwie kłodzkim.

12 Wiek obliczono na podstawie danych zawartych w przytoczonym wcześniej akcie zgonu Peregryna. W dokumencie jubileuszowym podano informacje wskazujące na to, że w chwili ślubu Peregryn miał 23 lata. Autorka podjęła próbę odnalezienia daty urodzenia Simona. Mieszkańcy Lauterbach (pol. Goworów) byli chrzczeni w parafii św. Marcina w Schönfeld Kr. Habelschwerdt (pol. Roztoki k. Bystrzycy Kłodzkiej). Mimo że w księdze parafialnej znajduje się kilka zapisów dotyczących rodziny Simonów, nie udało się odnaleźć poszukiwanej daty – Archiwum Archidiecezji Wrocławskiej [dalej: AAW], Parafia św. Marcina w Roztokach k. Bystrzycy [dalej: PRMR], Księga chrztów, zaślubin, pochówków 1719–1766.

16 lipca 1736¹³, lat 28. Małżonkowie zamieszkali w Niedźwiedziu. Anna Rosina była córką chałupnika i krawca Johanna Heinricha Helmricha oraz wnuczką Thomasa Helmricha, który również był krawcem¹⁴.

Nie wiemy nic o statusie społecznym i zawodzie Peregryna do czasu, gdy rodzą mu się dzieci. Z informacji zamieszczonych w *Ortsfamilienbücher Münsterberger Kreis*, dotyczących trójki jego dzieci urodzonych w Niedźwiedziu, wynika, że był on zagrodnikiem¹⁵. Dzieci Peregryna to Anna Rosina Thekla (1765–1767) i Anton Franz (1767–1767), oboje umierają na choroby płuc. Kolejny syn, Franz Joseph, urodził się w roku 1768. O jego losach nic nie wiemy. Nie wiadomo, co skłoniło Simonów do opuszczenia Niedźwiedzia, ani też kiedy dokładnie¹⁶ i dokąd wyjechali. Kolejna informacja o Simonach pochodzi z zapisu w Księdze chrztów parafii Grudynia Wielka (niem. *Gross Grauden*). To tam 23 listopada 1772 roku ochrzczono córkę Simonów Catharinę¹⁷.

Na początku 1774 roku Peregryn, Rosina i Catharina mieszkali w założonej w 1773 roku leśnej kolonii królewskiej Kupferberg (od 1945 Miedziana, od 2008 Miedziana/Kupferberg)¹⁸. Chociaż w artykule Vinzent Gomołka podał zawody kolonistów, to jednak w przypadku Peregryna takiej informacji nie udzielono.

W opracowaniu raportu gminnego z 3 grudnia 1775 roku¹⁹ podano wiele danych o kolonistach: wyznanie, wykonywane zawody, pełnione funkcje, stan cywilny, liczbę dzieci, liczbę wykarczowanych mórg ziemi ornej, liczbę posiadanych krów i numer stanowiska osadniczego, gdzie mieszkali. Nie uwzględniono natomiast ich nazwisk. Wskazano też miejsca, z których osiedleńcy przybyli do kolonii. Wśród wymienionych miejscowości nie było ani Lauterbach, ani Bärdorf, ani Gross Grauden,

■ 13 Anna Rosina Helmrich, Ortsfamilienbuch Bärdorf, [a:] <https://www.online-ofb.de/famreport.php?ofb=baerdorf&ID=I84615&lang=de>, dostęp: 10.02.2023.

14 Obydwaj przodkowie wykonywali również inne zawody, zob. Johann Heinrich Helmrich, Ortsfamilienbuch Bärdorf, [a:] <https://www.online-ofb.de/famreport.php?ofb=baerdorf&ID=I882261&lang=de>, dostęp: 10.02.2023, i Thomas Helmrich, Ortsfamilienbuch Bärdsdorf, [a:] <https://www.online-ofb.de/famreport.php?ofb=baerdorf&ID=I81436&lang=de>, dostęp: 10.02.2023.

15 Peregrinus Simon, Ortsfamilienbücher Münsterberger Kreis, [a:] <https://www.muensterberg.org/tree/tree1/individual/I94422/Pergrinus-Simon-I94422>, dostęp: 10.02.2023.

16 W Księgach komunikantów parafii w Niedźwiedziu z l. 1767–1773 Simonowie występują do r. 1769: Ortsfamilienbücher Münsterberg Kreis, [a:] <https://www.muensterberg.org/tree/tree1>, dostęp: 10.02.2023.

17 Informację tę przekazał mi pracownik Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie” [dalej: MGPECh] Krzysztof Bulla. Zob. Archiwum Diecezjalne w Opolu [dalej: ADO], Księga chrztów 1732–1817 parafii Grudynia Wielka, k. 135 i 136.

18 V. Gomołka, *Tarnau, Kreis Oppeln...*, [b.p.].

19 H. Urbanczyk, *Die Anfängederkolonie Kupferberg*, „Oppelner Heimatblatt” 1931/1932, Jg. 7, nr 4, [b.p.].

z którymi Peregryn był związany. W księgach chrztów parafii w Kamieniu Śląskim (niem. *Gross Stein*) występuje jednak kolonista, a od 1777 roku sołtys Miedzianej – Peregrinus/Peregrin Simon. W latach 1774–1779 był on pięciokrotnie ojcem chrzestnym dzieci urodzonych w kolonii. Tu umiera jego córka Catharina (1772–1776) i rodzi się syn o imieniu Andreas (1776–1780), który w Miedzianej umiera.

Simon był drugim w kolejności sołtysiem w Miedzianej. Urząd objął, gdy pierwszy sołtys Franz Bischof, introligator pochodzący ze Złotych Gór (niem. *Zuckmantel*), zbiegł z kolonii. Wydarzyło się to wiosną 1776 roku po oskarżeniu Bischofa o defraudację, korupcję i łapówkarstwo. Peregryn jako sołtys zarządzał porzuconym przez poprzednika majątkiem, między innymi zagrodą z domem i inwentarzem. Pełniąc tę funkcję był też, prawdopodobnie, obecny przy powitaniu Fryderyka Wielkiego, gdy ten wizytował Miedzianą w maju 1779 roku.

Zgodnie z kontraktami (niem. *Erbverschreibung*)²⁰ z roku 1776 koloniści zostawali właścicielami stanowiska osadniczego (niem. *Stelle*). Mogli je sprzedać lub przekazać w spadku. Składały się na nie: zagroda z domem, budynkami gospodarczymi i ogrodem (1 morga), 12 mórg ziemi ornej, 4 morgi łąki. Po ośmiu latach zwolnienia od zobowiązań fiskalnych wobec państwa musieli podjąć pracę przy wyrębie drzew w lesie sąsiadującym z kolonią. Każdy z nich musiał dostarczyć rocznie 9 sążni drewna. Surowiec ten trafiał przede wszystkim do hut i wapienników. Być może praca przy wyrębie lasu z jakiś względów nie odpowiadała Peregrynowi. Jego aktywność w kolonii leśnej Miedziana zanika w roku 1780, a jego żony w 1781. Kolejny znany etap jego życia jest związany z rozwijającym się przemysłem wydobywczym w rejonie nazywanym później Górnośląskim Okręgiem Przemysłowym.

Losy Peregryna w okresie industrialnym

Ksiądz Józef Knosła, historyk opisujący dzieje Zabrze, stwierdza, powołując się na bliżej nieokreślone źródła, że: „Okolo 1800 roku spotykamy w niej [państwowej kopalni w Zaborzu, obecnie dzielnica Zabrze – A.Ż.] następujących pracowników posiadających niemieckie nazwiska: [...]; 2. Pelgrimm (Peregrinus); [...]”²¹. W księgach parafii św. Andrzeja Apostoła w Zabrzu odnaleziono pięć dokumentów związanych z Peregrynem

■ 20 Kontrakty takie podpisywane były po trzech latach od założenia kolonii: J. Poppe, *Podewils in Oberschlesien...*, s. 27. W jęz. pol. nazywano je zapisami dziezicznymi, potwierdzeniami lub nadaniami własności.

21 J. Knosła, ks., *Historia miasta Zabrze* (wstęp, opracowanie, przekład S. Szczech), Zabrze 2016, s. 86 [tytuł oryginału: *Geschichte der Stadt Hindenburg O/S (Zabrze) aus Anlas der Stadtwerdung in Einzelbilden dargestellt von Dr. Phil. Josef Knossalla*, Katowice 1929].

i jego rodziną. Pierwszy z nich to świadectwo zgonu 58-letniego Johanna Helmricha z roku 1803²². Jak wynika z tego dokumentu, przybył on do Małego Zabrze (niem. *Klein Zabrze*) z Ząbkowic Śląskich (niem. *Frankenstein*), gdzie jako mistrz krawiecki został wpisany do praw miejskich, ale urodził się w Niedźwiedziu w powiecie ziębickim. Tam też, aż do roku 1781, rodzą się jego dzieci²³. Z aktu zgonu wynika również, że w Zabrzu budował sztolnię²⁴ i pełnił funkcję podmajstrzego murarskiego. W przypisie do tego dokumentu wymieniona jest, jako siostra zmarłego, Rosina Helmrich²⁵, żona Pelgrima, królewskiego mierniczego węgla z zaborskiej kopalni (niem. *Königl. Kohlenmesser bei Königl. Zaborzer kohlengrube*)²⁶.

W roku 1810 Peregryn był świadkiem chrztu w kościele św. Andrzeja w Zabrzu²⁷. Mieszkał wówczas w Małym Zabrzu i tytułowany był królewskim mierniczym węgla.

Kolejny dokument dotyczący Simonów to cytowany wcześniej opis obchodów jubileuszu złotych godów z roku 1814 (ryc. 1).

■ 22 ADG, PRAZ, Księga zgonów 1800–1830, k. 47 i 48; FS, fot. 26.

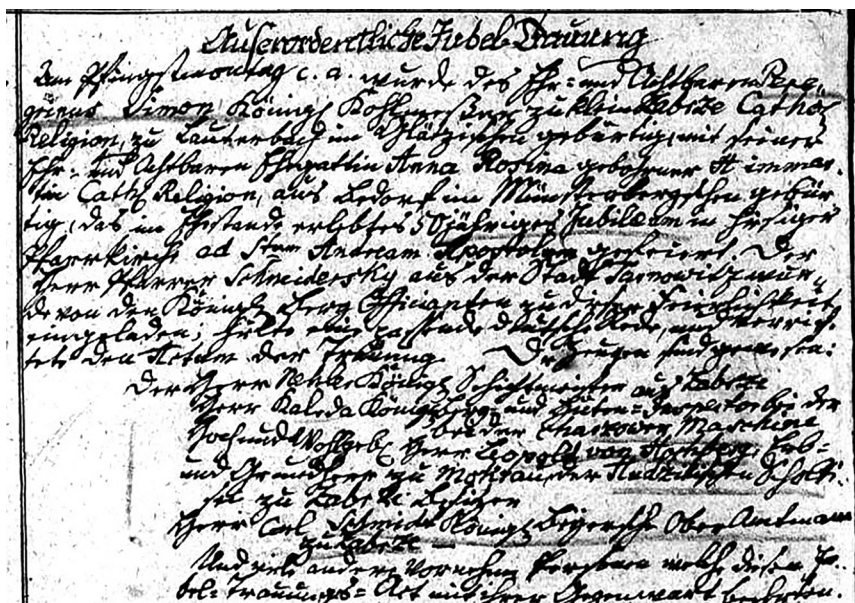
23 Ortsfamilienbücher Münsterberg Kreis, [a:] <https://www.muensterberg.org/tree/tree1/individual/I84618/Johann-Heinrich-Halmrich-der-Jungere-I84618>, dostęp: 10.02.2023.

24 Dotyczy Głównej Kluczowej Sztolni Dziedzicznej (niem. *Hauptschlüsselerbstollen*). Sztolnia, czyli kanał wodny, wykorzystywana była do transportowania węgla z kopalni królewskiej w Zaborzu do Królewskiej Huty (niem. *Königshütte*). Ta podziemna budowla powstała w l. 1799–1869.

25 Johann Heinrich Helmrich (1745–1803) miał dwie siostry. Prawdopodobnie Anna Rosina używała imienia Rosina. Być może dlatego, że jej matka również miała na imię Anna. Jako Rosina występuje również w księgach metrykalnych parafii w Kamieniu Śląskim.

26 Bernard Szczech, tłumacz dzieła ks. J. Knośały *Historia miasta Zabrze...*, na s. 86 (w przypadku Peregryna) zaproponował określenie „wagowy” jako tłumaczenie niemieckiego *kohlenmesser*. Ten sam tłumacz na s. 83, wobec innego pracownika kopalni, proponuje określenie „mierniczy węgla (wagowy)”. Choć mierniczy zatrudniony w kopalni kojarzy się głównie z geodetą górniczym, to określenie „mierniczy węgla” wydaje się autorce trafniejszym tłumaczeniem, m.in. dlatego, że wagi (przemysłowe) nie były w czasach Peregryna stosowane. Węgiel odmierzano wtedy za pomocą miar objętościowych. Były to specjalne kosze, wiadra i skrzynie: G. Krünitz, *Oekonomische Encyclopädie oder allgemeines System der Staats- Stadt- Haus- und Landwirthschaft: in alphabetischer Ordnung*, Berlin 1773–1858; *Kohlen=Maß*, [a:] <https://www.kruenitz1.uni-trier.de/>, dostęp: 10.02.2023. W dokumencie: *Spis zawodów w języku polskim i niemieckim opracowany przy współudziale Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie przez Urząd Wojewódzki Śląski dla użytku stanu cywilnego*, Katowice 1936, s. 10 określenie *kohlenmesser* przetłumaczono jako „miernik węgla”.

27 ADG, PRAZ, Księga chrztów 1765–1826, k. 9 i 10; FS, fot. 6. Informacje o tym dokumencie przekazał mi Krzysztof Bulla, pracownik MGPECh.

Ryc. 1. Opis jubileuszu 50. rocznicy zawarcia związku małżeńskiego przez Peregrinusa Simona i Annę Rosinę, urodzoną Helmrich, z 30 maja 1814 roku
 Źródło: ADG, PRAZ, Księga małżeństw 1799–1822, k. 299 i 300; FS, fot. 54

W księdze nie ma drugiego dokumentu, w którym opisanoby uroczystość tej rangi, z udziałem tak licznej grupy urzędników wysokiego szczebla. Jest to dowodem na wyjątkowy szacunek, jakim darzono Simonów, co wynikało zapewne z zasług Peregryna. Jubileusz zorganizowano w kościele św. Andrzeja Apostoła w Zabrze. Oficjalnym celebrantem uroczystości był ksiądz Schneidersky²⁸ z Tarnowskich Gór, który prowadził ją w imieniu urzędu górniczego. Wśród gości obecni byli: Gottlieb Nehler – królewski mistrz zmianowy²⁹ z Zabrze; Gottlieb Kalide – królewski inspektor kopalniany i hutniczy, zarządzający chorzowską maszyną³⁰; wysoko i dobrze urodzony pan Leopold von Hochberg, dziedzic i właściciel Mokrego [koło Mikołowa – A.Ż.] i „wolnego sołectwa” w Zabrze, wykupionego „po

■ 28 Anton Schneidersky (1778–1859), Morawianin z Hulczyna, ksiądz katolicki, proboszcz parafii św. Piotra i Pawła w Tarnowskich Górach. Pełnił obowiązki inspektora szkolnego.

29 W omawianym dokumencie jubileuszowym wpisany jako „Herr Nehler”. Występuje również jako Gottlob Nehler w akcie chrztu syna Theodora Albertha Otobriga z 6 stycznia 1813 r.: ADG, PRAZ, Księga chrztów 1765–1826, k. 66 i 67; FS, fot. 35.

30 Johann Gottlieb Kalide (Gottlieb Kalide) (1765–1835) związany w Królewskiej Hucie (niem. Königshütte, obecnie utożsamiana z Chorzowem) z kopalnią „Król” i hutą królewską. Chorzowska maszyna to zainstalowana w kopalni „Król” maszyna odwadniająca. W omawianym dokumencie jubileuszowym został wpisany jako „Herr Kalida”.

sołtysie” Hudziku; Carl Schmidt, urzędnik Urzędu Górniczego w Tarnowskich Górach, rezydujący w Zabrze, oraz wiele innych osób.

W roku 1819, w wieku 83 lat, umiera Anna Rosina. W akcie zgonu wpisano, że była żoną królewskiego mierniczego węgla Symona Peregrinusa z Małego Zabrze.

Peregryn umiera w Zabrze 20 lipca 1825 roku, w wieku 88 lat jako Peregrinus Symon³¹. Akt zgonu uzupełnia informacja o zawodowej przeszłości Peregryna. Zapisano w nim, że królewski mierniczy węgla był wcześniej zatrudniony jako cieśla i tracz przez tutejszy urząd górniczy, tzn. urząd w Tarnowskich Górach. Jego pracę oceniono jako „oddaną służbę”.

Być może zasługą Peregrina była nie tylko jego praca, ale również sprowadzenie do pracy członków rodziny. Przypomnijmy opisaną wcześniej postać szwagra Peregryna, a brata Anny Rosiny, Johanna Helmricha (1745–1803). Jego synowie, Josef i Franz, również byli zatrudnieni w kopalni³². Pierwszy z nich pracował jako murarz, a drugi jako maszynista.

Wśród osób pracowników królewskiej kopalni w Zaborzu znajdujemy też innego królewskiego mierniczego węgla Gregora Simona z Lauterbach³³ (pol. Goworów). Chociaż nie udało się dowieść pokrewieństwa między Peregrynem a Gregorem, to wspólne nazwisko i miejsce pochodzenia powodują, że powiązań rodzinnych nie można wykluczyć.

Zakończenie

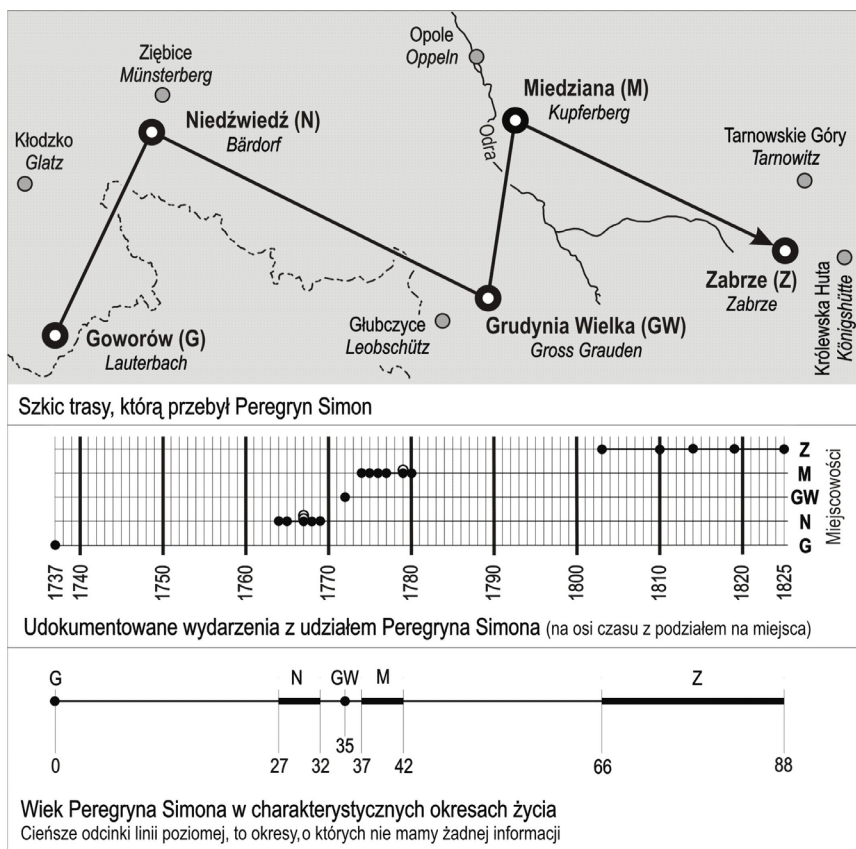
Informacje o losach Peregryna Simona przedstawiono w formie graficznej (ryc. 2). Wiemy, gdzie przebywał i co robił, ale dane te dotyczą jedynie 32 lat z jego 88-letniego żywota.

Skąpe informacje o życiu bohatera artykułu opublikowane zostały w kilku miejscach. Lata spędzone w Niedźwiedziu i Zabrze opisano na portalach genealogicznych: Ortsfamilienbücher Münsterberg Kreis i FamilySearch. W niniejszym opracowaniu zamieszczono, niepublikowane wcześniej, informacje o aktywności Peregryna w Grudyni Wielkiej i Miedzianej.

■ 31 Zarówno Peregryn, jak i Anna Rosina znaleźli się w bazie zgonów (genealogiczna kartoteka) Polskiego Towarzystwa Genealogicznego jako Simon i Anna Rosina Peregrinus: Geneteka, [a:] https://geneteka.genealodzy.pl/index.php?op=gt&lang=pol&bdm=D&w=12sl&rid=D&search_lastname=peregrinus&search_name=&search_lastname2=&search_name2=&from_date=&to_date=&rpp1=&ordertable=, dostęp: 10.02.2023.

32 J. Knosala, ks., *Historia miasta Zabrze...*, s. 129.

33 Ibidem, s. 90.

Ryc. 2. Podróże Peregryna Simona (1737–1825) w czasie i przestrzeni

Oprac. Antonina Żaba na podstawie Google Maps (Dane Mapy ©2023 Google)

Jego „droga” z Goworowa do Zabrze, przez Grudynię Wielką i Miedzianą, to jedna z tysięcy dróg tych „wędrowców”, którzy przybyli na Śląsk Pruski, żeby budować jego przemysł. Niestety, niewiele wiemy o losach tych ludzi, dlatego trudno porównywać dzieje Simona z innymi. Nie można również zestawić jego osiągnięć zawodowych z osiągnięciami innych, ponieważ takich badań dotychczas nie prowadzono. Przybysze związali się z tym miejscem i tymi, którzy mieszkali tu wcześniej. To oni zbudowali Śląsk industrialny z jego specyfiką kulturową, której główną cechą, zdaniem autorki, jest wielokulturowość. O ich losach wiemy niewiele, chociaż to oni byli przodkami współczesnych Górnoślązaków.

Badanie dziejów takich osób jak Peregryn, związanych z ważnym dla naszego regionu procesem, jakim była kolonizacja fryderycjańska, to konieczność. Bez takich badań, w tym genealogicznych, dziedzictwo Górnego Śląska zostanie zubożone.

Opolski Oddział Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków w roku 2023 podjął się ochrony zabytków z czasów kolonizacji fryderycjańskiej. Przedmiotem tego działania w projekcie są głównie układy urbanistyczne leśnych kolonii królewskich, założonych w latach 1771–1773 w dawnym powiecie opolskim (niem. *Kreis Oppeln*). Wstępne badania literatury przedmiotu³⁴ wykazały, że zachowały się szczątkowe informacje o koloniach leśnych i ludziach, którzy w nich mieszkali. Do pierwszego etapu badań prowadzonych przez oddział wybrano kolonię Miedziana (niem. *Kupferberg*), z której pochodzi jedna z linii przodków autorki artykułu. Do głównych cech tej kolonii w początkowym okresie jej istnienia należała dynamika zmian w strukturze zaludnienia. Z przywołanych wcześniej raportów gminnych oraz ksiąg parafii w Kamieniu Śląskim (niem. *Gross Stein*) wynika, że wielu jej mieszkańców wyjeżdżało po krótkim pobycie. W dokumencie z 1838 roku odnajdujemy tylko trzy nazwiska z 19 wymienionych w raporcie z roku 1774. Przebadanie losów tych, którzy wyjechali, jest niezbędne dla zrozumienia funkcjonowania kolonii. Postacią, która opuściła ją po niepełna ośmiu latach, był Peregryn Simon. Autorka zdecydowała się przedstawić losy jednego z miedziańskich kolonistów na konferencji genealogicznej w regionie, do którego on wyjechał, licząc na zainteresowanie ze strony regionalnych środowisk genealogicznych tematem kolonii fryderycjańskich w najbardziej uprzemysłowionej części Górnego Śląska.

■ 34 H.-J. Helmigk, *Oberschlesische Landbaukunst um 1800*, Berlin 1937; H. Szulc, *Typy wsi Śląska Opolskiego na początku XIX wieku i ich geneza*, „Prace Geograficzne” 1968, nr 66; M. Gładyszowa, *Górnośląskie budownictwo ludowe*, Wrocław 1978; I. Solisz, *Dziedzictwo kulturowe wsi opolskiej – problematyka konserwatorska*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego” 2009, nr 12, s. 78–87.

Peregrin Simon as a Representative of the „Wanderers” Arriving to the Industrialized Part of Upper Silesia at the Turn of the 18th and 19th Centuries

The article describes the life of Peregryn Simon (1737–1825). His history represents the intricate fate of a large number of Europeans who took part in Frederick’s colonization of Upper Silesia. The rapidly developing industry in the north-eastern part of Silesia at the turn of the 18th and 19th centuries attracted determined people. Many of them changed their original profession many times, and their journeys to places where industry was developing were often of multi-stage character.

Both the first name and last name of the hero of the article, were recorded in documents in various ways. The original forms of spelling, as found in the documents are provided in excerpts of the text referring to them. The infrequent occurrence of the firstname was often confused with the common last name Simon (Polish equivalent: Szymon). This complicates the search for information about individuals with such names.

Despite the lack of full biographical data, the research conducted by the author showed that Peregrin Simon changed his profession and place of residence many times. In addition, one of the documents indicates that he was an employee appreciated by the employer, which was the Mining Office in Tarnowskie Góry.

The study of the fate of „wanderers”, such as the hero of the article, is a contribution to the history of the Frederician colonization of Upper Silesia.

Keywords: Silesia, Frederick colonization, mining, metallurgy